

KÜRESELLEŞME VE EĞİTİM

GLOBALIZATION AND EDUCATION

*Kasım KARAMAN****Özet:**

Küreselleşme ekonomik, siyasi ve kültürel boyutlarıyla oldukça karmaşık bir olgudur. Çoklu faktörlerin etkisiyle açığa çıkan küreselleşme pek çok olguyu da kendi akışına katmıştır. Bir yönden yerelliği, diğer yönden küreselliği, hem tek biçimliliği hem de çeşitliliği gözler önüne seren küreselleşme, tüm bu özellikleri ile eğitim alanında da belirgin sonuçlar doğurmaktadır; bizi küreselleşen bir eğitim olgusuyla karşı karşıya bırakmaktadır. Eğitim teknolojilerinden hedef ve pratiklere kadar pek çok olgu, küresel bir algıyla tasarlanmaya başlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, eğitim, öğretim, üniversite, bilgi.

Abstract:

Globalisation is a complex phenomenon from the economic, political and cultural point of view. Globalisation that was revealed by the fact of multi factors, included many phenomena in its own dimension. Globalisation shows, on the one hand locality, on the other hand globality. It also presents uniformity and multiplicity. With these characteristics it reveals some clear results related to education; and faces us to a new phenomenon of education that has been globalised. Some means of education such as targets, practices, etc. have been out lined with regard to global understanding.

Key words: Globalisation, education, training, university, knowledge.

Giriş

1960'lerde bir kavram olarak kullanılmaya başlanan küreselleşme, asıl şöhretini 1980'li yıllarda kazanmıştır. Öyle ki sadece akademik çevrelerin değil, gündelik hayatın sıradan bir deyişi haline gelmiştir. Son zamanların bir kavramı olsa da temsil ettiği sosyal gerçekliği itibarıyla küreselleşme hiç de yeni bir olgu değildir. Küreselleşmenin tarihi süreçte oluşan küçük birikimlerin bir sonucu olduğu söylenebilir (Robertson, 1999: 93-94).

---

* Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü – Giresun
kasimkaraman@hotmail.com

Küreselleşme, genel bir anlatımla, dünyanın küçülmesi ve bir bütün olarak dünyalılık bilincinin oluşmasını anlatır (Robertson, 1999: 21). Bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki hızlı değişim ise küreselleşme sürecini hızlandıran araçlardır. Bu teknolojiler vasıtasıyla, insanlar ve toplumlar arası iletişim ve etkileşimin hızı ve alanı da artmış, artık dünya küçücük kalmıştır.

Dünyanın küçülmesi ve dünyalı olma bilincinin gelişmesi, karşılıklı ilişkileri de küresel boyuta taşımıştır. Artık dünya eskisi gibi değildir. İmkân ve imkânsızlıkların, olumluluk ve olumsuzlukların, ret ve kabullerin, eşitlik ve eşitsizliklerin... bir arada bulunduğu yeni bir döneme girilmiştir. İşte bu yeni dönem, Holton'un deyimiyle, küresel bir çağdır (Holton, 2000: 141).

Bu küresel çağın etki ve sonuçları ekonomik boyuttan, siyasi ve kültürel boyuta kadar geniş bir alana yansımaktadır. Ekonomik küreselleşme, üretilen her şeyin tüketim için hızla pazara sunulması, mal ve hizmetlerin hareketliliğinin coğrafi sınırları aşması ve sermayenin akışkanlığının artması şeklinde seyreden bir olgudur.

Uluslararası ticaret imkânlarının artması, para transferlerinin elektronik ortamlarda gerçekleşmesi küreselleşmenin kanallarındandır. Ekonominin küreselleşmesi, bazı yeni ekonomik düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede olmak üzere, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası oluşumlar, dünya ticaretini düzenler ve kontrol eder (Bloom, 2004: 59). Uluslararası ekonomik ilişkiler, serbest piyasa şartlarına göre şekillenmekte, dünya ekonomik sistem ve politikaları git gide birbirine yaklaşmaktadır (Altan, 2002: 76). Dünya ekonomik sistemleri, ağ bağlarla birbirine bağlı ve bağımlı hale gelmektedir. Yerel herhangi bir olumsuz ekonomik göstergeye, küresel anlamda tepki verilmekte, borsalar iniş-çıkışlar yaşamakta, insanlar ve kuruluşlar bir anda zengin ya da fakir olabilmektedir.

Yerel ya da bölgesel ekonomik dalgalanmalar siyasi sonuçları da beraberinde getirmektedir. Ulus-devletlerden bağımsız, hatta ulus-devletlere nüfuz edebilme güçlerine sahip uluslararası kuruluşlar, ulus üstü hukuk sistemleriyle hem kendi çıkarlarını koruyabilmekte hem ulus-devletleri etkileyebilme gücüne sahip olabilmektedirler (Hall, 1998: 45). Böylesi küreselleşen bir dünyada ise uluslararası ilişkilerde tam bir bağımsızlıktan söz etmek neredeyse imkânsız hale gelmektedir.

Küreselleşmenin kültürel boyutuna bakıldığında, bu durum açıkça görülebilmektedir. Bir yandan toplumların birbirine benzeme süreçleri küresel bir kültürü gözler önüne sererken; diğer taraftan farklılıklar, toplumların kültürel çeşitliliğine işaret etmektedir. Her iki sürecin, benzerlikler ile farklılıkların, eş zamanlı, iç içe birlikte ve birbirini tamamlar şekilde varlığı, tanımlamaya çalıştığımız küreselleşmeyi ifade eder (Keyman ve Sarıbay, 1998: 9-10). Bu süreçte karşılaşılan bir diğer olgu ise farklı

kültürlerin kaynamasından doğan yeni kültürlerdir. Bu yeni kültürler “melez ya da hibrit kültürler” olarak adlandırılmaktadır (Holton, 2000: 148-151).

Esasında küreselleşme olgusuyla ilişkili tüm bu süreçler birbiriyle bağlantılıdır. Giddens’in da belirttiği üzere küreselleşme tek bir süreç değil, karmaşık süreçlerden oluşan bir olgular bütünüdür. Bu bütün kendi içinde çelişkili ve zıt unsurları bir arada taşımaktadır (Giddens, 2000a: 20-25).

Böylesine grift bir manzarada, genellikle, gözden kaçırılan ise küreselleşme ve eğitim ilişkisidir. Bu makale, küreselleşmenin çok tartışılan ekonomik, siyasi ve kültürel boyutlarının eğitim boyutuyla olan ilişkisini değerlendirmektedir. Bu çerçevede olmak üzere, bu çalışma, küreselleşme eğitim sistemlerini nasıl etkilemektedir? Küreselleşmenin itici güçlerinden bilgi ve iletişim teknolojileri, eğitimi nasıl şekillendirmektedir? Küresel bilgi çağı, bilginin anlam ve kapsamında ne tür değişimler meydana getirmektedir? Küresel politikalar, genelde eğitimi, özelde yüksek öğretimi nasıl düzenlemektedir? Küresel eğitim sistemi içinde Türk Eğitim sisteminin yeri ve konumu nedir? sorularına cevap aramaktadır.

1. Yeni Teknolojiler ve Eğitim

Küreselleşme süreci ile bilgi ve iletişim teknolojileri arasında sıkı bir ilişki vardır. Küreselleşme, özellikle, bilgi teknolojileriyle ilişkili olmak üzere, modern bilimin ve yeni teknolojilerin bir sonucu olarak görülmektedir (Karslen, 2002: 99). Bilgi ve iletişim teknolojileri, toplumları ekonomik, siyasi ve kültürel alanda olduğu gibi tarım, sağlık, eğitim gibi diğer toplumsal alanlarda da etkilemekte; ağ toplumu, bilgi toplumu, enformasyon toplumu gibi yeni toplum modellerini gözler önüne sermektedir.

Küreselleşme-eğitim ilişkisinden söz ederken, eğitim ile bilgi ve iletişim teknolojileri arasındaki bağı iyi anlamak gerekir. Sözlü eğitimden yazılı eğitime geçiş, eğitim sisteminde nasıl köklü değişimleri zorunlu hale getirdiyse, günümüzdeki teknolojik gelişmeler de yeni müfredat programlarını, pedagoji, okur-yazarlık tipleri ve hedefler bağlamında eğitimin yeniden yapılandırılmasını zorunlu hale getirmiştir (Kellner, 2002: 108).

Uzaktan eğitim, e-eğitim, e-okul gibi yeni eğitim modelleri yanında bilgisayar, internet, e-kütüphane, e-dergi, akıllı tahta, akıllı sınıf, multimedya araçları gibi yeni eğitim teknolojilerinin yaygınlaşması, öğrenme ve öğretme stratejilerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Küresel çağda, okul bir bina, sınıf ise dört duvardan ibaret değildir. Dünya bir “küresel okul”, bulunduğumuz her mekân da sınıf olabilmektedir. Küresel eğitim sisteminde bilgi kaynakları sürekli açık olduğundan, eskiden olduğu gibi eğitimi belirli zaman dilimlerine sıkıştırmaya da gerek yoktur.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler eğitim açısından, sonuçları itibariyle, olumlu olarak görülse de esasen bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında ve aynı toplum içerisindeki insanların, bilgi ve iletişim teknolojilerine sahip olma veya ulaşabilme imkânları eşit değildir. Söz konusu teknolojilere sahip olanlar bilgiye, eskiye oranla çok daha hızlı ulaşırlarken; diğerleriyle aralarındaki eşitsizlik daha da artmaktadır (Giddens, 2000b: 456). Bu durum, “dijital bölünme (digital divide)”¹ olarak kavramlaştırılmaktadır. Bir diğer problemde teknoloji temelli eğitim sistemlerinin getirdiği ek maliyetlerdir. Ulusal ekonomilerden eğitime ayrılan miktarın artırılması gerekmektedir. Bu gereklilik ekonomik olarak güçlü olan ülkeler için mümkün görülürken diğerlerinin işini daha da güçleştirmektedir.

Teknolojik gelişmelerin insanlar üzerindeki olumsuz etkilerine de dikkat çekilmektedir. Buna göre, teknoloji insanlara bir takım hizmetler sunmakla birlikte insanı köleleştirmekte, esir almaktadır. Böylece teknoloji araç olmaktan çıkıp amaç haline dönüşmektedir (Yılmaz, Horzum; 2005: 117).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişim, sektörlerin ihtiyaç duyduğu iş gücünün niteliklerini de değiştirmiş; yeni iş alanlarının oluşmasını sağlamıştır. İhtiyaç duyulan nitelikli iş gücünü yetiştirmek ve ortaya çıkan yeni iş kollarındaki açığı kapatmak için eğitim sistemlerinin geliştirilmesi ve teknoloji destekli eğitime olan ihtiyaç ise bir zorunluluk haline gelmiştir.

2. Yeni Bir Endüstri: ‘Bilgi Pazarı’

Sanayileşme sürecinde bilgi, üretime destek anlamı taşıırken, küreselleşme süreciyle birlikte, bilginin bizzat kendisi başlıca üretim gücü ve sermaye birikim hızını belirleyen faktörlerden birisi haline dönüşmüştür. Dolayısıyla artık günümüzde bir bilgi üretimi endüstrisinden söz edilir olmuştur (Arslanoğlu, 2002: 3). Böylesine yoğun teknolojik bombardıman karşısında mevcut bilgilerin önemini hızla kaybetmesi ve yenilerinin yeniden üretiminin bir ihtiyaç olarak ortaya çıkması, bilgi üretimini önemli bir sektör durumuna getirmiştir.

Bilgi akışının bilişim ve iletişim teknolojileriyle zaman ve mekân boyutundaki mesafeleri oldukça kısaltması, yalnızca bilgi transferiyle sınırlı kalmamış aynı zamanda bilgiye sahip ve üreten insanların hareketliliğini de artırmıştır. Üniversiteler ve eğitime yatırım yapan şirketler, bilgi gücünü ellerinde tutabilmek adına rekabete girmişlerdir (Scott, 2002: 202).

¹ Dijital bölünme, modern ekonomi ve toplum içinde, bilgi ve iletişim teknolojilerine sahip olanlarla olmayanlar arasındaki ayrışmayı ifade eder. Dijital bölünme, siyasal ve sosyal eşitlik ve demokratik toplum yapısını sarsan en büyük engellerden biri olarak görülmektedir (Kellner, 110).

Küreselleşme sürecinde bilgi üretimi, akademik bir olgu olmaktan çıkmış, bilgi üretimi üniversitelerin dışına taşmıştır. Bilgi üretiminde etik ve toplumsal sorumluluk gibi kavramlar ön plana çıkarmıştır. Özellikle genetik ve nükleer konular, toplumsal sorumluluk çerçevesinde değerlendirilmeye başlanmıştır (Arslanoğlu, 4).

Bilginin anlam ve işlevinde meydana gelen değişimler, bilgi ile bilgilenme arasındaki ilişkileri de farklılaştırmıştır. Bu çerçevede bilgi-bilgilenme mesafesi, merkez ülkeler için azalırken çevre ülkeler için artmıştır (Arslanoğlu, 4).

Bilgi toplumunda “öğrenmeyi öğrenme” kavramı ön plana çıkmıştır. Küreselleşen dünyada artık güç, bilgiyi üreten ve kullananların elinde olacaktır; bilgi güçtür (Çalık, Sezgin, 2005: 64). Bilgiyi üretmenin ve ona sahip olmanın bir güç haline geldiği dünyada geleneksel öğretmen rolünün değişmesi de kaçınılmaz hale gelmiştir. Artık öğretmenin görevi hazır kalıp bilgiler aktarmak değil, hızla gelişen ve değişen bilgiye ulaşmayı sağlamaktır.

Klasik sistemdeki öğretmen merkezli eğitim, yerini öğrenci (öğrenen) merkezli eğitim sistemine bırakmıştır. Öğretmen merkezli eğitimde, sınıf ortamında öğretmen aktiftir. Öğretmen bilgiyi sunan ve her şeyi bilen rolündedir. Bilgiyi elde etme yöntemi, bilgiyi toplama ve ezberleme yönündedir. Teknoloji kullanımı alıştırma ve uygulama boyutundadır. Öğrenci merkezli eğitim sisteminde ise etkileşimin öne çıktığı bir sınıf ortamı mevcuttur. Öğretmen iş birliği yapan ve bazen de öğrenen durumundadır; sorgulama ve icat etme anlayışı gelişmiştir. Teknoloji kullanımı iletişim, erişim ve işbirliğine yöneliktir (Odabaşı, 2007: 13).

Teknolojik gelişme hızı ve sürekli artan bilgi birikimi, bilginin bir güç olduğu küreselleşme sürecinde, bireylerin kendilerini sürekli yenilemelerini gerektirmektedir. Belli dönemlerle edinilen bilgilerin, sürekli yenilenen ve yeniden üretilen bilgiler karşısında yetersiz kalması ve hatta geçerliliğini yitirmesi, insanları sürekli öğrenen olmaya yöneltmiştir. Bu yeni süreç “yaşam boyu eğitim” olarak kavramlaştırılmaktadır.

3. Küreselleşme ve Eğitimin Yeniden Yapılanması

a. Ulus-Devlet – Üniversite İlişkisi

Modern dönemde üniversiteler ulus-devletin en önemli savunucuları olmuşlardır. Ancak küreselleşmeyle beraber ulus-devletin statüsü de tartışılır hale gelmiştir. Bu durum üniversiteleri de tartışılır kılmıştır.

Küreselleşmenin doğrudan etkilediği kurumların başında eğitim kurumları gelmektedir. Bunun temel nedeni küreselleşmenin modern üniversitenin var oluş sebebi sayılan ulus-devlet ve refah devleti desteğini zayıflatmasıdır (Kwiek, 2002: 135).

Scott, küreselleşmeyi üniversite kurumunun sınırlarını zorlayan en büyük meydan okuma olarak görmektedir (Scott, 191). Bu meydan okuma üç önemli konuda ön plana çıkmaktadır. Birincisi; üniversiteler ulusal karakterlidir. Ulusal çıkarları ve vatanseverlik düşüncelerini aşıl原因, ulusal kültürün oluşmasında ve yayılmasında önemli işlevi olan kurumlardır. Bu durum küreselleşme süreciyle uyumsuzluk oluşturmaktadır. İkincisi; iletişim ve bilişim teknolojilerinin ve küresel araştırma kültürü ve ağlarının etkisiyle öğretimin homojenleşen yapısı ile ulusal kültür farklılıklarının erimesidir. Üçüncüsü ise üniversitelerin ekonomik ve siyasi olarak bağımlı oldukları ulus-devletlerin zayıflamasıdır (Scott, 197).

Carnoy, küreselleşmenin eğitim üzerindeki etkilerini üç ana noktadan ele alır. Eğitime yapılan kamu desteğinin azalması ve eğitim kurumlarının yeni kaynak arayışına girmeleri; bilgi ekonomisi için bilgiye sahip ve üreten gerekli eleman ihtiyacını karşılamak amacıyla yüksek öğretimin yaygınlaşması ve ulusal eğitim sistemlerinin uluslararası standartlara kavuşması için yapılan baskılar (Aktaran: Lee, 2002: 158).

Üniversitelerin devlet kaynaklarına ulaşmasındaki zorluklar ya da devletin üniversitelere kaynak aktarımında yetersiz kalması üniversiteleri yeni kaynak arayışlarına sürüklemiştir. Üniversitelerin uluslararası öğrenci kayıt etme çabaları bir yönüyle ekonomik olmakla beraber esasen diğer üniversitelerle olan rekabetlerinin de önemli bir etken olduğu söylenmektedir (Scott, 202).

Piyasalar ve bilgi teknolojileri, toplumsal yaşamın birçok yönünde olduğu gibi, eğitimdeki değişimler üzerinde de etkili olmuştur. Eğitimin ticarileşmesi, pazarlanması ve okulların ticari kurumlar olarak yeniden yapılandırılması bir olgu haline gelmiştir. Daha önce okulla, eğitimle ilgisi olmayan birçok firma, eğitim odaklı faaliyetlere başlamışlardır (Giddens, 2000b: 456).

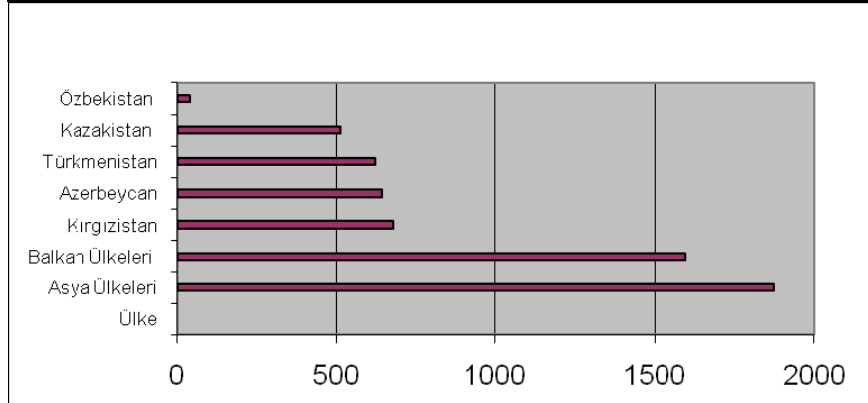
Küreselleşmenin üniversiteleri ekonomik temelli kurumlar olarak dönüştürmesi “şirket üniversite” kavramının gelişmesini beraberinde getirmiştir. Özellikle ABD’de şirket üniversitelerinin hızlı bir şekilde artışı, yüksek öğretimin ticarileşmesinin en büyük kanıtlarından birisidir. Şirket üniversitelerinin “sanal üniversite” kavramıyla da ilişkili bir anlam taşıması, yüksek öğretim-ticaret ya da pazar ilişkisini destekleyen bir başka göstergedir (Scott, 2005). Öğrencilerin müşteri kabul edildiği bu yeni sistemde akademisyenler de müteşebbisler (akademik kapitalistler) olarak nitelenmektedir (Kwiek, 143). Artık üniversiteler de büyük şirketler gibi yönetilmeye başlamıştır. Bir değer olarak bilgi, üretilen ve aktarılan olmaktan çıkıp, pazara sunulabilen ve satılabilen bir meta haline gelmiştir (Lee, 165).

ABD üniversitelerinde kayıtlı yabancı öğrenci sayısı 670.000 civarındadır. Örneğin; sadece Güney California Üniversitesi'nde 115 farklı ülkeden 6600 yabancı öğrenci eğitim görmektedir. Bu üniversitede lisansüstü eğitim görenlerin dörtte biri, lisans öğrencilerinin de onda biri yabancıdır (voanews, 09.08.2010).

Üniversitelerdeki bu yeni durum, merkez-çevre ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde, gelişmiş merkez ülkeler ya da uluslararası kuruluşlar lehine ekonomik girdi sağlarken; gelişmekte olan ülkeler açısından zaten kıt olan kaynakların gelişmiş ülkelere akışını hızlandırmıştır. Asya ve Afrika'dan özel ya da burslu binlerce öğrenci yüksek öğretim için gelişmiş ülkelere yönelmişlerdir.

Bu noktada Türkiye, hem öğrenci çeken hem öğrenci gönderen bir ülke görünümündedir. Türkiye'ye gelen öğrencilerin büyük çoğunluğu Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraba Topluluklarından gelen öğrencilerden oluşmaktadır. 2009 yılı itibariyle bu ülkelere gelen öğrenci sayısı 5973'tür.

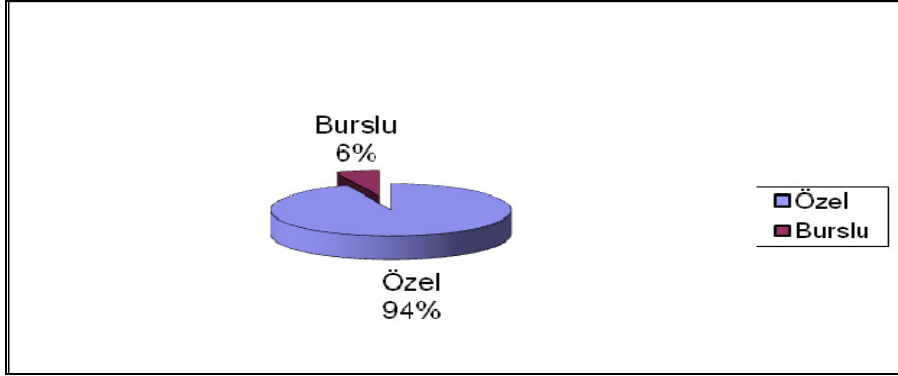
Grafik 1: Yurt Dışından Türkiye'ye Gelen Öğrencilerin Geldikleri Ülkelere Göre Dağılımı

(Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2009-2010).

Türkiye'den, diğer ülkelere giden resmi ve özel statüdeki öğrenci sayısı gelen öğrenci sayısından yaklaşık dört kat daha fazladır. 2009 kayıtlarına göre 22518 özel ve 1403 resmi öğrenci eğitim amacıyla yurt dışına gitmiştir.

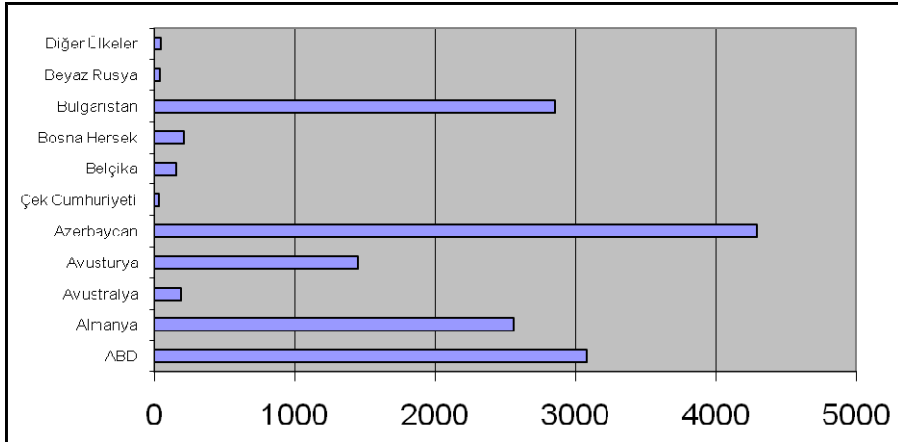
Grafik 2: Türkiye’den Yurt Dışına Özel ve Burslu Giden Öğrenci Sayısı Dağılımı

(Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2009-2010).

Türkiye’den burslu olarak yurt dışına giden öğrenciler Batı ülkelerini tercih ederken; özel statüde giden öğrenciler Azerbaycan, Bulgaristan gibi ekonomik açıdan daha uygun ülkeleri tercih etmektedirler.

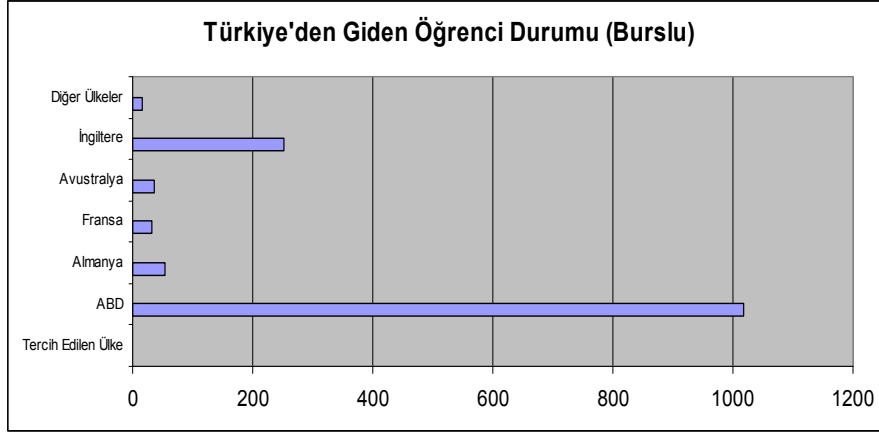
Grafik 3: Türkiye’den Yurt Dışına Giden Özel Öğrenci Sayısı ve Gittikleri Ülkeler

(Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2009-2010).

Grafik 4: Türkiye’den Yurt Dışına Giden Burslu Öğrenci Sayısı ve Gittikleri Ülkeler

(Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2009-2010).

Eğitimin giderek uluslararası bir niteliğe bürünen yönü UNESCO, WTO, OECD, IMF, GATT, EU, NAFTA gibi uluslararası kuruluşların eğitimle ilgili bölgesel ve küresel düzeyde bir takım düzenlemeler yapmalarına neden olmuştur. UNESCO’nun 1990 yılında başlattığı “Herkes için Eğitim (Education for All)” programı, çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin temel eğitimden yararlanmasını amaçlayan küresel bir programdır. Programın temel ilgi alanları; temel eğitim, yetişkin okuryazarlığı, cinsiyetler arası eşitsizliği giderme ve eğitim kalitesini artırmak olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede Türkiye’de de “Haydi Kızlar Okula, Baba Beni Okula Götür, Eğitime %100 Destek, Çocuk Dostu Okullar, Eğitimde Gönül Birliği” gibi projeler yürütülmektedir (UNESCO, 07.08.2010).

Uluslararası Üniversiteler Birliği (IAU), üye olsun veya olmasın, isteyen üniversitelere uluslararası eğitim stratejileri konusunda danışmanlık hizmeti vermektedir. Kurumun danışma servisi, isteyen üniversite ya da kuruluşlara aşağıdaki konularda destek verebileceğini belirtmektedir.

- Yeni bir uluslararası strateji oluşturmak veya var olanları yeniden gözden geçirmek;
- Kurumsal amaçların görünürlüğünü ve uluslararası sorumlulukları geliştirmek;
- Kurumsal stratejik planlama süreçlerini daha da genişleterek uluslararası hale getirmek;
- Uluslararası farklı eğitim ve araştırma stratejileri arasında uyum ve sinerjiye sahip kurumlar oluşturmak;

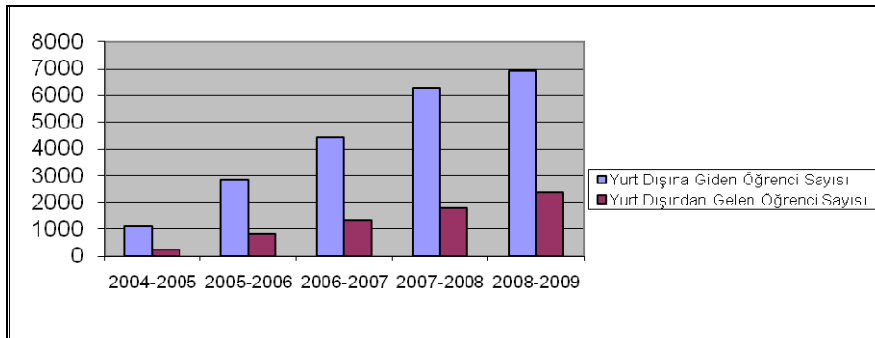
- Var olan stratejilerin zayıf ve güçlü yönlerini değerlendirmek, uluslararası hedeflere ulaşmak için teşkilat yaklaşımları, programlar ve aktiviteler sunmak;
- Gelişen uluslararası aktivitelerle daha uyumlu kurumsal yaklaşımlar sunmak;
- Kurumlar aracılığıyla, uluslararası önemli kararları göstermek (IAU, 07.08.2010).

Türkiye'nin de katıldığı bir diğer uluslararası eğitim örgütlenmesi "Bologna Süreci"dir. Bologna süreci birçok uluslararası kuruluşun işbirliğiyle 46 üye ülke tarafından oluşturulan ve sürdürülen gönüllük esasına dayalı bir oluşumdur. Söz konusu oluşum, bir Avrupa yüksek öğretim alanı tesis etmeyi hedeflemektedir. Arzulanan hedef ise üye ülkelerin eğitim sistemlerinin tek tip yüksek öğretim sistemi haline getirilmesidir. Sistem çerçevesinde diploma ve derecelerin tanınması, kalite güvencesi, öğrenci ve öğretim elemanları hareketliliği, yaşam boyu öğrenmeyi teşvik, yüksek öğretimde Avrupa boyutunu geliştirmek gibi eylem planları bulunmaktadır (YÖK, 07.08.2010).

Bölgesel küresel düzeyde Türkiye'nin de katıldığı bir diğer faaliyet "Erasmus Programı"dır. Erasmus programı, Avrupa'daki Yüksek Öğretim Kurumları'nın işbirliğini ve ortak projeler yapmaları ve kısa süreli öğrenci, öğretim elemanı ve personel değişimini ön gören bir Avrupa Birliği programıdır.

Erasmus öğrenci hareketliliği kapsamında, 2004–2009 yılları arasında Türkiye'den yurt dışına giden öğrenci sayısı 21625, gelen öğrenci sayısı ise 6562'dir. Yine 2004–2009 yılları arasında 1052 öğretim elemanı yurt dışındaki eğitim kurumlarına gitmiş, 985 öğretim elemanı da Türkiye'ye gelmiştir.

Grafik 5: Erasmus Programı Çerçevesinde Yıllara Göre Yurt Dışına Giden ve Yurt Dışından Gelen Öğrenci Sayısı Dağılımı

(Kaynak: <http://bologna.yok.gov.tr>)

Erasmus programının amacı; “Avrupa’da yüksek öğretimin kalitesini artırmak ve Avrupa boyutunu güçlendirmektir. Erasmus programı, üniversiteler arasında ülkeler arası işbirliğini teşvik, öğrencilerin ve eğitimcilerin Avrupa’da karşılıklı değişimini sağlamak, programa katılan ülkelerdeki çalışmaların ve alınan derecelerin akademik olarak tanınması ve şeffaflığın gelişmesine katkıda bulunmak” olarak sunulmaktadır (UA, 07.08.2010).

b. Ulus Aşırı Eğitim

UNESCO, ulus aşırı eğitim kavramını, eğitim kurumlarının kuruldukları ülke dışında başka bir ülkede öğrenci kabul etmeleri olarak tanımlanmaktadır (IAU, 07.08.2010). Özellikle gelişmiş ülkelerde kurulu üniversitelerin hem yabancı öğrencileri kendilerine çekme hem de bir başka ülkede faaliyet gösterme gayretleri sadece öğrenci profillerinin değişmesiyle sınırlı kalmamış; ders müfredatları yeniden oluşturulmuş, uluslararası geçerliliğe sahip belgelerin düzenlenmesi, yeni bilişim ve teknoloji kaynaklarının daha etkin kullanılması gibi alanlara da yansımıştır.

Küreselleşmeyle birlikte hız kazanan ulus aşırı eğitim olumlu ve olumsuz olmak üzere iki boyutta değerlendirilmektedir. Ulus aşırı eğitimin ithalatçı ülkeye ekonomik olarak herhangi bir maliyeti yoktur ya da çok azdır. Öğrencilerin, bir başka ülkede yapacakları barınma gibi, masrafları görece daha düşük olacaktır. Bu sistemle öğrencilere hem kendi ülkelerinde çalışma hem eğitimlerini sürdürme imkânı verildiğinden tercih edilebilecek bir sistem olarak görülmektedir. Ayrıca ithalatçı ülkede istihdam edilecek akademik kadroların da ekonomik ve bilimsel bakımdan bu ülkeye katkıları beklenmektedir (McBurnie, 177). Bir diğer katkı da ithalatçı ülkedeki yerel eğitim kurumlarının rekabet ortamında kalitelerini artırmak ve daha fazla öğrenci çekebilmek için kendilerini geliştirmeleri olarak düşünülebilir. Uluslararası geçerliliği olan belgeler sunan bu kurumlardan mezun olan öğrenciler diğer ülkelerde de istihdam imkânı bulabilmektedirler. İhracatçı ülke açısından bakıldığında ise ulus aşırı eğitim, her şeyden önce, ekonomik girdi sağlayıcıdır. Bunun dışında hem ülke hem de kurum için uluslararası saygınlık kaynağıdır.

Eleştirel açıdan bakıldığında ise ulus aşırı eğitim, bir sömürü aracı olarak nitelendirilmektedir. Ulus aşırı eğitimin, temelde, ticari bir faaliyet olarak tasarlanması, politik etkileri ve kültürel yayılma gibi, eğitim dışı alanlarla da ilişkili olması, bazı çekincelere neden olmaktadır (Akt. Yılmaz ve Horzum; 2005: 116-117).

Sonuç

Küreselleşme sürecinin en etkili ve önemli itici güçlerinin başında, bilgi ve iletişim teknolojileri gelmektedir. Bilgisayar, internet, elektronik bellekler gibi yeni bilgi araçları ve kaynakları bilgiye ulaşma hızını artırmış,

mekân sınırlamasını kaldırmıştır. Bilgiye ulaşmada zaman-mekân boyutunun daralması ve bilgiye ulaşımın kolaylaşması, bireyler ve toplumlar arası eşitsizlikleri azaltmaktadır. Ancak, bu durum, bilgi ve iletişim teknolojilerine sahip olanlar için geçerlidir; diğerleri açısından bakıldığında, aradaki eşitsizliğin daha da artacağı, toplumlar arasında bir dijital bölünmenin yaşanacağı açıktır.

Küreselleşme, her şeyi değiştirdiği gibi, bilgi kavramına yüklenen geleneksel anlamı da değiştirmiştir. Yeni dönem, bilgi çağıdır ve bilgi güçtür. Ülkeler, kurumlar, şirketler bilgiye sahip olmayı her zamankinden daha fazla istemektedirler. Yeni sistemde bilgi bir meta haline gelmiştir; satılan, satın alınan, pazar için üretilen bir maldır. Bilginin ekonomik bir meta ve güç haline dönüşmesi, eğitim kurumlarının dışındaki işletmeleri de ona sahip olmaya yöneltmiştir.

Küreselleşme sürecinin en çok etkilediği eğitim kurumları üniversitelerdir. Liberal ekonomik yapılanma ve özelleştirmeler, geleneksel ulus-devlet üniversite ilişkilerini etkilemiş; üniversitelere yeterince kaynak aktarılamamıştır. Söz konusu durum üniversiteleri yeni kaynak arayışlarına sürüklemiştir. Ekonomik amaçlı şirket üniversiteler hızla artmaktadır. Bu üniversiteler, kuruldukları ülke dışına da okullar açarak ulus aşırı eğitim faaliyetlerini yürütmektedirler.

Eğitim, ulusal olmaktan çıkmış; uluslararası ve ulus aşırı bir boyut kazanmıştır. WTO, BM, UNESCO, AB; NAFTA gibi küresel oluşumların müdahalelerine, yönlendirmelerine, katkılarına açık hale gelmiştir. Bilgi dolaşımında olduğu gibi ülkeler arası öğrenci, öğretmen ve diğer personel hareketliliği artmıştır. Eğitimin uluslar aralaşması, eğitim stratejilerini ve politikalarını da etkilemiştir. Müfredatlar, not sistemleri, diploma ve belgeler uluslararası standartlara göre yeniden oluşturulmaya başlanmıştır.

Türk eğitim sistemi de az ya da çok diğer ülkelerde olduğu gibi, eğitimdeki küreselleşme sürecinden etkilenmektedir. Türkiye, Bologna süreci gibi, uluslararası eğitim sistemlerine dâhil olmayı sürdürmektedir. Uluslararası öğrenci, akademisyen, personel hareketliliklerini desteklemektedir. Türkiye'den yurt dışına burslu veya özel statülü öğrenci akışı yıllara göre artarak devam etmektedir. Fakat yurt dışından Türkiye'ye öğrenci hareketliliği düşüktür. Başka ülkelere Türkiye'ye gelen öğrenciler, çoğunlukla, Asya ve Balkan Ülkeleri ile Türk Cumhuriyetleri'ndendir.

Tüm bu gelişmeler ise küreselleşmenin yerel ve küresel etkilerinin eğitime yansıyan karakterini, eğitimin küreselleşen yanını, gözler önüne sermektedir.

KAYNAKLAR

- Altan, Mehmet. (2002). Ekonomik Yönüyle Küreselleşme. *Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme*, İstanbul: Ufuk Kitapları, s. 71-78.
- Arslanoğlu, Rana A. (2002). Küreselleşme ve Üniversite. *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. XXI, (1), s. 1-12.
- Bloom, David E. (2004). Globalization and Education: An Economic Perspective. *Globalization, Culture and Education in The New Millennium*, Edt. Marcélo M. Suarez Orozco and Desirée Boalian Quin-Hilliard, England: University of California Press, pp. 56-77.
- Çalık, Temel ve Sezgin Ferudun. (2005). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.13, (1), s. 55-66.
- Giddens, Anthony. (2000a). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*. çev. O. Akınhay, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Giddens, Anthony. (2000b). *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Yayınları.
- Hall, Stuart. (1998). Yerel ve Küresel. *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi*. Der. A. D. King, çev. Gülcan Seçkin ve Ü. Hüsrev Yolsal, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, s. 39-61.
- Holton, Robert. (2000). Globalization's Cultural Consequences, Dimensions of Globalization. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 570, pp. 140-152.
- (<http://www1.voanews.com/turkish/news/education/97765544.html>, (E.T: 9.8.2010).
- (<http://bologna.yok.gov.tr/index.php?page=cat&c=0&i=1>, (E.T: 07.08.2010).
- (<http://www.iau-aiu.net/internationalization/pdf/ISAS.pdf>, (E.T: 07.08.2010).
- (<http://www.ua.gov.tr/index.cfm?action=detay&yayinid=623568B57EC53441108847B006D6FCE7C2BB0>, (E.T: 7.8.2010).
- (<http://www.unesco.org.tr/egitim.php?gitid=>, (E.T: 07.08.2010).
- Karlsen, Gustav E. (2002). Eğitim Yönetişimi Küreselleşme ve Demokrasi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, C. 2, (1), İstanbul: EDAM Yayınları, s. 93-104.
- Kellner, Douglas. (2002). Yeni Teknolojiler/Yeni Okur-Yazarlıklar: Yeni Bin Yılda Eğitimin Yeniden Yapılandırılması. çev. A. Taşkent, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, C. 2, (1), İstanbul: EDAM Yayınları, s. 105-132.
- Keyman, E. Fuat ve Sarıbay, A. Yaşar. (1998). *Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam*. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Kwiek, Marek. (2002). Yüksek Öğretimi Yeniden Düşünürken Yeni Bir Paradigma Olarak Küreselleşme: Gelecek İçin Göstergeler. çev. E. Akbaş, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, C. 2, (1), İstanbul: EDAM Yayınları, s. 133-154.
- Lee, Molly N. (2002). Eğitimde Küresel Eğilimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, C. 2, (1), İstanbul: EDAM Yayınları, s. 155-164.
- McBurnie, Grant. (2002). Küreselleşme, GATS ve Ulus-Aşırı Eğitim. çev. H. Koç ve G. Tunalı-Koç, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, C.2, (1), İstanbul: EDAM Yayınları, s. 170-190.
- Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2009-2010.
- Robertson, Roland. (1999). *Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*. çev. Ü. Hüsrev Yolsal, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Öğretmen Eğitiminde Bilgi ve İletişim Teknolojileri.* (2007). (çev. edit. Ferhan H. Odabaşı), Ankara: Nobel Yayınları.
- Scott, Peter. (2002). Küreselleşme ve Üniversite: 21. Yüzyılın Önündeki Meydan Okumalar. çev. S. Çiftçi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, C. 2, (1), İstanbul: EDAM Yayınları, s. 191-208.
- Yılmaz, Kürşad ve Horzum M. Barış. (2005). Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri ve Üniversite. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 6, (10), s. 103-121.